

Sám

Kruhovitá manželská komnata v holštejské věži čekala na mladý pár. Dlaždice byly pokryty novými koberci a kožešinami. Hrozivý kostlivec nad panickým ložem zmizel. Šklebivý smrtonoš, který v levici třímал kosu a pravicí ukazoval na hrot sypacích hodin, nesmí znepokojovati oči mladé paní. Manžel nařídil fresku zalíčit. Aby choti způsobil potěšení, dal umělcem z Brna nakreslit na stěnu fresku novou: Krasopaní, oděná jen světlem, vstupuje do koupele. Když paní ulehne, jako dřív smrtonoš, bude se na oba svěžími barvami usmívat obraz Krasopaní.

Ale brzy po příjezdu mladé paní i obraz nahé Afrodité zmizel. Podle jejího mínění ani kostlivec ani Afrodité se nehodí do komnaty, kde spolu spí manželé. Ale Vok starší tvrdil, směje se, že mladé paní nevidí rády nablízku svých manželů podoby jiných sličných žen.

Staré sídlo Holštejn, šeré a ponuré, proměnilo se v teplé hnízdo lásky. Komnaty, arkýře i ambity se rozjasnily, když tady prodlévá mladá a líbezná žena. I staří sekáči, bradatí a ošlehaní větry, nosili na tvářích odlesk jejích úsměvů. Ty se zachycovaly jako ranní záře na všechny věci kolem. Její altový hlas i smích hlaholil síněmi. Po ránu býval starý dům plný zpěvu, který měkce zvučel po korunách, galeriích i nádvoří.

Ale léta manželství mýjela. Paní počala projevovat také svoji druhou podobu. Vedla mysl manželovu od milostného zanícení také k potřebám všedního a pozemského užitku. Manžel objevuje, že jeho milovaná Katruše není jen spanilá a náruživá, ale podivuhodně opatrná a hospodárná žena.

Dlouho tajně ukrývala v mysli, jak těžko snáší nemilost markrabího Jošta k manželovi a rodu Voků. Změřila brzy důvtipem, jaké jim plynou z toho nepřátelského poměru škody i prospěchy. Snadno usoudila ženským rozumem, že škod je mnoho a prospěchy žádné.

Opatrně a nenápadně připomíná choti mnohé výhody, kdyby se odloučil od zarputilého jevišovského strýce a přimkl se k markrabímu. Vždyť z těch půhonů, jimiž ho stíhá markrabí pro jeho nájezdy a pleny, jistě nesklidí do stodol žádné úrody.

Jednou večer sedí paní s manželem v šeré kruhové komnatě. Pánu se zachtělo zamyšlenou paní polaskat. Ale odmítla jeho ruku dosti příkře. Manžel se hryže, marně uvažuje, jakého asi omylu nebo provinění se dopustil.

Jeho Katruše mlčí. Jsou stále častější ty pomlky v manželském souznění. V kypré prsti manželské lásky počínají klíčit zrnka sváru. Paní smutně zdvihla černé obočí, potom nosík, nakonec celý obličej nad nadýchanou krajkou brabantskou:

„Jak dlouho hodláte, pane choti, Hynku z Kunštátu ještě čekat? Kdy zaplatí za vaši pomoc u Znojma, jak slíbil učinit? Nerozumím vám pranic. Pravíte, že strýc nemá peněz na zaplacení výloh válečných. Proč nepožádá českého krále, pro něhož přece bojoval? A což kořist z jeho jízd a plenů? Málo zdařilých rejzů do Rakous podnikl?“

Manžel se silně polekal. Rozpačitě a jemně se klaní:

„Vždyť jsem přece od strýce získal velikou odměnu. Kolik milostného půvabu jsem si ve Znojmě vysloužil!“

Ale paní netouží právě nyní po galantním holdování. To má svůj čas. Půvabná ženská hlava přemítá, počítá a baží po časných užitech. Muž pase po zemské něžnosti, ale vystrčila na něho zoubky chtivost. Poznává svoji sličnou choť také po rubu. Vytušil dobře nebezpečství. Jeho Katruše je žena, která neupouští nikdy od záměru jednou pojatého.

„Co jiní si dovedli vysloužit za menší služby a oběti. Co jiné paní všechno mají!“

Pan Vok vytřeštil oči a zbledl.

Jako blesk projela myslí vzpomínka:

Sedí on, Hynek z Kunštátu i Ješek Sokol z Lamberka u stolu v Rabštejně. Všichni tři psali manu propria atramentem svá jména na opovědi. Písař nasypal bílý písek na vlhký atrament.

Jeden z nich suše a hrozivě zašeptal:

„Budiž proklet, kdo zradí nebo odpadne!“

Krutě rozdrčen a stísněn mlčí.

Po tomto neblahém hovoru v kruhovitě komnatě nálada paní podivně a trvale se změnila. Skryla se pod těžká černá mračna jako tvářnost oblohy. Smích i zpěvy docela ustaly. Pro chotě má jen oči smutné a vyčítavé. Je nevrlá, časem i zlá. Chodí hradem s lokty zkříženými na prsou a zaslzenýma očima.. Tváří se jako bledá světice, očekávající mučednickou smrt.

Podle podání dřevních mudrců štědrost matky země k jejímu tvorstvu se obrací: Po sedmiletí úrody a blaha dává svým dětem sedm let strážní a hladu. Nestálost taková – věř, kdo umíš – tkví prý v ženskosti matky země, která je proměnlivá. U paní Katruše došlo k podobné proměně ještě dřív, než uplynulo sedm let. Podivná chtivost časného zisku potlačila rychle u sličné ženy milostnost.

Manžel smutně uvažuje o chování choti, trápí se neblahou proměnou. Pokouší se ji udobřit, získati zas její úsměv a hrst bývalého blaha. Ale jsa odmítán, je smuten, zoufá si téměř. Neboť je stále zamilován do své choti.

Paní však pevnou rukou vedla manžela k tomu, aby odpadl. Neboť podle úsudku šlechtičny pře Suchého Čerta je beznadějně ztracena. Starý zlostný strýc běhu událostí nezastaví.

Manžel se už jen matně bránil:

„Strýc jistě jednou zaplatí.“

„Nedejte nic na jeho marné krahující prozpěvy. Slibuje Vám straky na vrbě, které už prodal i s peřím znojenským židům.“

Šla ostře pobožnému choti do svědomí:

„Ta vyloupená a vyžehlá sídla, ti utopenci i viselci vás nikdy v noci nenavštěvují? Ani markrabího soud vás neznepokojuje ve snách?“

Manžel se ošívá: spí prý v noci dobře. Zdi hradu jsou tvrdé, stráží je velký počet lidu v šalířích a kapalínech. Zbrojnice chřestí ocelí. Až ke stropu je tam štítů, mečů a sudlic.

Paní zlostí vyhrkly z krásných očí slzy. Ach, jak je dobrý a statečný, ale tupý. Zahynou oba pro jeho tupou váhavost, které on říká věrnost danému slovu. Měnila se rychle. Dozrávala v svéhlavou, pánovitou šlechtičnu. Ustavičně žehrala na strýce pro jeho šalbu. Navštěvovaly ji sny, jak by její rod mohl získati nové slávy, vážnosti a bohatství. Jindy zase ji poděsil sen o trestu, který markrabí připravuje poraženým. Viděla, jak se blíží pomsta: příšera krvavá, bledá a strašlivá.

Vypravovala svoje sny manželi.

Ale ten ji šetrně konejšil. Ač pobožný, odmítal věřit snům:

„Vy nevíte, že skrze sny k nám promlouvá Bůh?“

Ale manžel už věděl, že jejímy rty promlouvá také Vok otec. Starý korouhevní pán právě převáděl svou lodici horlivě na druhý břeh. Markrabí diskrétně mu nabídl cennou poctu, opustí-li jevišovského a svěří-li se jeho ochraně: hrad Cimburk a všechno zboží kolem něho bude mu první odměnou. – Hle, v nadidlo plné vůně a šťávy. Vokové drží poblíž toho hradu už Zdounky a Zborovice. Získají-li Cimburk, jejich zboží se příhodně zaokrouhlí. Vok starší se chutě zakousl do návnady na Joštově udici. Markrabí daroval kdysi Cimburk panu Zikmundovi z Letovic. Ale odňal mu ten pevný hrad, když se ten nevděčník přidal na stranu Prokopovu. Včera jej daroval Čeňkovi z Drahotuše, dnes mu jej odnímá, když se mu zlíbilo nabídnout jej pánům z Holštejna.

Paní Katruše přece jen dovedla zdárně manžela, aby zapomněl na svou rabštejnskou přísahu. Na její rady a naléhání opustil tonoucí koráb a dal se do služeb a ochrany markrabího. Jak zhusta bývá, také v této nekrvavé seči zvítězila žena. Velkomyslný vladař bez výčitek

přivítal ztraceného syna. Také král Zikmund se hrubě potěšil z návratu pobloudilce. Neboť Vokové byli rodem mocným počtem zbrojných. Budou užiteční.

Když se stalo po rozumu paní, na Holštejně zaskvítilo zas blažené slunce.

Nekňuba moudře usoudil, že je zbytečno za vdovou daleko na Ztracený mlýn dojíždět, když s ní může prodlévati ustavičně a býti v úhledném mlýně hospodářem. Rozhodl se po určitém otálení, jaké bývá obyčejem u zralých mládenců. Ale vdova nezapomínala jeho příslibů a uměla je mdlé paměti mužské připomenouti.

Nekňuba tedy hospodaří na Ztraceném mlýně.

Zuzana blahorečila té neděli, kdy přijel na Ztracený mlýn. Přivedla jí statečného muže. Jsou spolu a svoji. Čtyři zdravé syny dala mu do sedmi let. Cítí se u něho bezpečně a spokojena.

Už v Praze zpupný duch Hynka z Kunštátu byl u konce sil. Doma jej ovládla hluboká únava. Jeho neklidná hlava v ovzduší domova došla úlevy. Uklidnila se. Po hryzavých letech napětí a nepokoje ponejprv pociťuje blaho samoty, odloučenosti a pokoje.

Minulo léto i podzim, přišla nová zima. Sedával tiše v hlubokém křesle ve velké rytířské komnatě. V krbu hoří a praská smolné pařeží. Oheň konejšivě hlučí a zahřívá síň. Rytíř ani nepočítá dnů. Odcizil se času, který plane mimo něj dál. Ale mimo něho, mimo jeho hrad, mimo Jevišovice plyne dále život v prudkém kolotání. Přijíždí často z hradu Holoubka bratr Jindřich, jindy přichází k němu starý kastelán a vypravují noviny. Hradní pán naslouchá, co podivného se děje v českých zemích. Slyší, jak mistři pražského učení i kazatelé po vši zemi se zarputile hádají o výklad božích slov. Vypravují mu, že z mnohých kazatelen po české i moravské zemi šlehaří ohně. Žízňivé zástupy se tísní kolem nich a sají horká slova kněží. Starý bojovník přemýšlí o těch zprávách a snaží se porozumět přicházejícímu věku a napětí času.

Jednoho dne, kdy na hradu prodléval bratr Jindřich, ohlásili jihočeského zemana, Jana Žižku z Trocnova. Oba Kunštáti, Suchý Čert i Jindřich srdečně vítají vzácného hosta. Zvláště slepý hradní pán podivuhodně oživil a zvedl se ze svého křesla:

„Oj – náš milý druh, nám stále věrný – Jan Žižka.“

Jednooký host, s klopцем na levém oku, je oděn v krátký ovčí kožich. Sálá z něho plná mužná síla, jistota chování i řeči, když po srdečném pohoštění promlouvá:

„Zůstával jsem dlouho bezbranný proti nátisku Rožmberka i chtivých budějovických Němců. Ti obojí připravili mého otce i mne o všechno trocnovské zboží, právě jako jiné sousedy bezbranné. V české zemi je mnoho zoufalých ožebračených pány, kteří svévolně sdírají kůži sedláků i zemanů. Ty všechny tištěné jsem shromáždil v houfy. Poslal jsem opověď Jindřichu Rožmberkovi i krádežným měšťanům budějovickým. Je nás mnoho a máme sílu. Jdou s námi bítovští, Erhart Puška z Kunštátu, mladý Krajír na Bystřici a velký počet zemanů, odraných o otcovské zboží jako já. Jdou s námi i mnozí nižší kněží českého jazyka. Ti káží lidu nová slova: Každé místo, jež vaše noha šlapati bude, vaše bude. Nebo jste málo opustili, abyste mnoho nabrali. – A jiní káží: Pánův aby nebylo a jeden druhém, aby poddán nebyl.“

Žižka pokračuje:

„Chudí opouštějí ze strachu před nátiskem mocných svůj bídny majetek v městech i vsích a putují na hory. Velké dílo mohou naplnit jen zástupy. Spojím ten bédný lid, tištěné zemany i rytíře v houfy a obrátím jejich hněv i meče proti velmožům i nehodným kněžím, takovým, kteří neslouží Bohu, ale mamonu.“

Budu je tepat meči, sudlicí i cepy z vůle boží, hubit na jejich pyšných hradech a klášterích s truhlicemi plnými hříšného mamonu. Všechny, kteří také tebe se pokoušeli uvrhnout do záhuby, ty škůdce země v brokátu a hermelínu, budu trestat a jejich mocné hrady s boží pomocí obrátím v sutiny a zahálím v plameny. Pro jejich vzatky chudým, jejich krádeže, smilstvo, pýchu i svévoli. A až ztrestám záhubce doma, zavolám všechny poctivé a věrné Čechy, aby proti zlostem, které se nám od Němců a Zikmunda dějí, statečně se postavili. Povedu lid proti nepřátelům a zhoubcům české země, jakým je Zikmund, loucký opat, Rožmberk i Rakušan.“

Z řeči podsaditého zemana vane pevná vůle, jistota a síla.

Když se host loučil, Jindřich Kunštát jej bratrsky obejmul a políbil. Slepý hradní pán v křesle nechápe už plně hostových slov, ale přece jen vycítil jejich hloubku a pravdivou sílu. Když při loučení mu zeman tiskne pravici, oběma rukama ji potřásá a praví:

„Děkuji ti, milý Jene, za tvoji věrnost našemu dílu a nechť je tvoje počínání korunováno úspěchem!“

Zřejmě byl velmi potěšen a posílen návštěvou nenadálou.

Z Brna Hynka z Kunštátu, seděním na Jevišovicích a na Rabštejně, volají soudcové.

„Ať počkají! Ať mne ostaví s pokojem,“ bručel slepý. Nechtělo se mu v zimě z Jevišovic.

Došla mu také zvěst, že Vokové opustili jeho při a s vlající korouhví přešli do tábora markrabího.

Schýlil hlavu a řekl trpce:

„Hle – páni z Holštejna! Nesahají ani po kotníky tomu trocnovskému zemanu.“

Je tedy opuštěn netí i svakem. Kdo bude následovat, jak se děje pravidlem neúspěšnému člověku?

V osamocení na hradě někdy zapomíná na chladný svět i lidi.

Ale svět nezapomněl na něho. Krvavá šelma hněvu obchází jevišovský hrad. Procesí žalobců na Suchého Čerta přichází k zemskému soudu.

Komorník – bedallus soudu – je už netrpěliv. Vyslal z Brna posla za poslem a půhony na jevišovský hrad. Ale škůdce země ještě váhá státi nejvyšší stolicí soudní. A nové žaloby na Hynka z Kunštátu jen prší.

Včera přišel k soudu kramář a nákladník brněnský Michal. Obrátiv se na starostu komorníka, položil u něho útok jevišovského. Žaluje na Hynka z Jevišovic, řečeného Suchý Čert, že mu vydal pravý a křesťanský glejt s vlastní pečeti. V glejtu jej ubezpečil a slíbil jemu i jeho tovaryšům, také za Jana Sokola z Lamberka i za všechny lidi jeho, aby mohl všude svobodně svým kupectvím jeti. Michal glejtu uvěřil a vyjel z Vídně do Brna. Na mostě u Kounic ho Jan Sokol z Lamberka s jeho tovaryši přepadli. Všechnu bohatou vídeňskou koupi, což tu byla, jemu i jeho tovaryšům pobrali a do Evančic odvezli. Což mu pobráno, oceňuje na třistajednaosmdesát kop grošů. Hynek se zemskému soudu zavázal zaplatit za to, co kupci Sokolem z Lamberka pobráno, tři sta čtyřicet kop. Ale nezaplatil nic. Kramář Michal se znovu dovolává práva.

Starosta komorník dal opověď bez odkladu zapsati do register. Žalobci byl přidělen soudní komorník. Ten ohledá skutek, aby seznal corpus delicti a ocenil znovu škodu. Učiní o tom relaci k deskám. Nato bude obstarán řádný půhon viníka a sepsána žaloba. Ta bude vepsána do knih půhonných.

Leč nastojte! Sotva naříkající kupčik odbelhal, přijel k soudu Vok starší z Holštejna. Ten pohoní Suchého Čerta, že jej obmyslně podvedl. Vyžádal si u něho mnoho ozbrojeného lidu, potřebného k útoku na bohatý klášter Louku u Znojma. Sliboval mu pravý díl kořisti.

Poslal mu svého syna s valným houfem. Ale jevišovský použil jeho lidu k boji s Uhry a Rakušany. Také Vok starší se cítí hrubě poškozen.

Žádosti o zapsání žalob k deskám a registra se vršily v truhlicích soudu. Také znojemští kramáři a řemeslníci vylovili žaloby z cechovních truhel na bývalého hradního hejtmána, který je slepý a už nekouše.

Stejně opat loucký, jeho konvent, znojemský vikariát a různí lační zemánkové přicházejí si přihřát svoji krmičku. Všichni se cítí hrubě poškozeni Suchým Čertem a žádají plné odškodnění. Kde vypukly požáry, řádily nemoce, padaly kroupy, viděli v tom pekelné dílo Suchého Čerta. Zavínil sucho i neúrodu. Všechno, co se lotrovského přihodilo v jižní moravské zemi, přišel ctihodný opat a jeho lidé jevišovskému.

Těžká je služba poslů nejvyššího zemského soudu. Každý půhon musí být třikrát opakován v stanovených lhůtách a na místech rozličných. Bude oznámen purkmistrovi ve Znojmě, také v Brně. Potom pojede posel do Jevišovic.

Bylo toho času násněží a ostrý vítr zavíjel rychle všechny cesty. Posel nesmí dbáti nepohody. Spravedlnost neotálí.

Černě oděný komoří jede a jede. Vichřice šlehá a žene sněhové vločky, ostré jako jehly, do slzících očí. Čerti se žení po polích a pahorcích. Vraník s bílou lyskou se boří do hluboké záměti. Závěje zatarasily cesty v úvozech, nutno jeti po polích. Na řasách, na kníru i na bradě je bílé chmýří. Oči se kalí, oslepovány větrným a sněžným vířením. Vítr a ledy spoutaly všemu tvorstvu čilost a odvahu, skrývá se. I hladoví havrani se uchýlili do skryší právě jako lidé. Jen na tišších návších v závětrí se ukázaly tváře v oknech, většinou všechny dětské. Starší lidé se choulí k teplu. Jenom ojedinělí chodci v kraji ho potkávají. Ohlížejí se za ním s otázkou: Ke komu zas jede zemský komoří s výzvou?

Zato na cestách v hlubokých lesích a hvozdech je hej! Tam v závětrí sněžná fujavice halasí jen po vrcholcích sesen a v haluzích jedlí a smrků. Ale pod nimi dole je klidno. Oči si odpočinou. Rozhlízejí se pokojně po sněžných stopách, které zanechala ve sněhu lesní zvěř. Jezdec sní o krbu, o vyhřáté komnatě, kde hoří velké smrkové špalky, rovněž o teplé krmi. Jede i večer. Z oken chalup mu kyne a vábí měkké, teplé světlo loučí nebo z roztopené pece. Světlo v oknech vábí jezdce, k němu tíhne zasněženým humnem také hladový opeřenec i zajíc.

Když přijel k jevišovskému podhradí, sesedl z koně. Nechal jej v podhradí, musí na hrad pěšky a před poledny, jak má být. Hrad sám byl tichý, zdál se mrtvý a pustý. Posel udeřil prudce jílcem meče na brlení mostu, potom ještě třikrát na bránu odměřenými údery:

„Ve jménu Jeho Milosti markrabího!“

Jak káže zákon, odložil zbraň a s pouhou komornickou holí, na znamení svého úřadu, vkročil do zámku. Jak vstoupil do brány, zvuk těžkých kročejů se odrážel od klenutí. Vystoupil po schodech do rytířské síně, kde seděl hradní pán. Půhončí, černý biret na hlavě vztyčil komornickou hůl, aby ohlásil půhon. Vyňal z pouzdra svitek. Na pergamenu je otisk pečeti zemského soudu v červeném vosku. Ukázal pečeť obžalovanému. Pomalu, vážně ji lámal. Předčítal list, potom jej zase svinul.

Tento akt musí být opakován ještě dvakrát, vždy po dvou až pěti týdnech a pokaždé jiným komorníkem. Ten po obřadu na dveřích poháněného učiní zářez a třísku veze s sebou do Brna jako svědectví, že půhod řádně vykonal. V Brně komorníci každý provedený půhon bedlivě zapisují. Půhončí musí býti domácího rodu, žádný cizozemec.

Tak rozvážně, pomalu a s bedlivou důkladností, kráčí spravedlnost zemského soudu vůči urozeným. K poddanému spěchá rychle a se sveřepostí podivuhodnou a nevypočitatelnou. Ještě není zločin řádně zjištěn a obviněný cítí na svém krku lechtání provazu nebo se svíjí v kládě.

Při třetí výzvě žádal komorník přísně, aby pan z Kunštátu se postavil zemskému soudu neprodleně.

Paní Anežce, která byla přítomna přijetí posla, úzkostí se chvěly ruce a poklesla kolena. Ale slepý rytíř se rozkřikl zhurta:

„Ať čekají. Pánem svého času jsem sám. Sám rozhodnu, kdy se budu v Brně soudu stavěti. Českému králi já ve znojemském kraji hejtmaním a nikomu jinému.“

Nebál se soudu ani smrti.

Ale po návratu z Prahy přirostl k domovu, nechtělo se mu z Jevišovic.

„Nebudete-li státi nejvyššímu soudu v stanoveném čase, budete souzen v nepřítomnosti starým právem.“

Splniv úkol, komoří se mlčky poklonil paní i rytíři a odešel.

Pan z Kunštátu se ještě několik dní rozmýšlel. Stařecky bublal. Nakonec se rozhodl přece jen jeti. Obtížně a pečlivě strojili služebníci slepce na jeho poslední jízdu – před zemský soud kmetů.

V Brně dal ohlásit, že stojí u soudu. Ten otevřel všechny spisy, týkající se věci Hynka z Kunštátu a Jevišovic, řečeného Suchý Čert.

Soud se bude konati veřejně. Ke dni konání síň ortelní je střežena od rána silnými strážemi. Obžalovaný čeká v předsíni, podpírán služebníkem.

V polokruhu sedí na stolicích kmeti, v černých talárech a v temných kuklách, jak je předepsáno pro sedění na ortelích. Mříží jsou oddělení od publika. Od zábradlí až ke dveřím je mračno diváků. Vlní a tísni se zde od rána, hlava na hlavě, jak ryby v tření.

Lidé z dlouhé chvíle si ukazují soudce.

Pod dvanácti baldachýny zasedlo už jedenáct sudí na polštářích. Pod baldachýnem nejvyšším čeká stolec dosud prázdný. Jen na zářbetní ploše se třepetá rozčepýřená orlice. Tam zasedne sám starosta markrabí, zalíbí-li se mu býti přítomen soudu.

Po obou stranách orličích pařátů a křídel usedli pánové znaků:

Ostrev pánů z Kravař, smrtonosná, ale starožitná. Nositel nasazoval často hrdlo pro milost vlasti, jejíž byl věrný milovník a služebník. Zlé huby praví, že za jeho služby vlasti jeho zboží nesmírně vzrostlo, neboť nezapomínal svého prospěchu.

Černá zubří hlava Pernštejnů na zlatém poli a v jejím chřípí houžev. Pyšně vládne dvaceti zámekům a tvrzím, rychtářů vlastní sedm kop. Po stranách hlavy jsou dvě orlice, ty třímají rodový emblém.

Šest lilií pánů z Vrbna na modrém štítu. Zlatý pruh pole je dělí, na helmu ční zlatý sloup, střelou protátý. Ke třem dřevním liliím toho rodu přidal druhdy své tři lilie francouzský král tomu předku, jenž vlastní rukou římského hejtmana erbu Columnů zabil.

Čtyři lvi valdštejnští – ti na bitevním harcu nemají soupeřů.

Meziříčí – znak peří. Kolik per, tolik nepřátel pobito.

Černý lev žerotínský v červeném poli.

Dvě bílá lokna pana z Kounic, sněžné jejich květy raší z pěti kořenů.

Zlatý pruh rytířů z Hrádku na modrém poli.

Zlatá hvězda pana ze Šternberka, osmicípá. Jeho předkové metali Němce i Uhry z koní do písku, vracejíce se z kolby jako vítězové, obdařeni vzácnými prsteny, záponami, koňmi i ženskými úsměvy.

Devět korouhevních velmožů a dva kmetové rytířského stavu. Všichni důstojní, zakuklení, ponuří, jak se na přísné soudce sluší. Zvláště oči Zubří hlavy vyhlížejí tvrdě, jako oči zvěře v jeho znaku. Zubří hlava se naklonila k Meziříčí, starci, který hlídá své zboží a prospěchy na soutoku dvou řek. Také Šest lilií naslouchá Zubří hlavě.

Lidé si ukazují soudce a šeptají:

„Tyto lilie nevoní a jsou temné jako černá noc.“

Konečně pod nejvyšším baldachýnem usedl starosta – markrabí. Jeho ramena pod hermelínem jsou už nízko schýlena věkem. Velká hlava a dlouhý trup je prohnut na tenkých a krátkých nohou. Ale když sedí a je zakuklen, vypadá ponuře a majestátně. Z děr kukly

vyhlížejí do síně oči, plné lstivého stařeckého uspokojení. Vedle starosty vladaře stojí nepohnutě korouhevník s jeho výsostným znakem.

Všechno je připraveno k zahájení a vedení pře. Nejvyšší zemský sudí, maje po levici komorníka s registry, povede jednání a bude dbáti přísně, aby bylo šetřeno starých právních forem. Na zvláštní pavlači usedl nejvyšší zemský písař, který zapíše jednání a přečte všechna akta. U něho na stole je kříž a dvě svíce. Až padne ortel, komorník, který vedl pohánění k soudu a vyšetřování, vyhlásí nález tribunálu a provede jej.

Za dveřmi poučuje strážný obžalovaného:

„Do šraňku musíte vstoupit levou nohou napřed.“

Komoři soudu otevřel dveře. Zvučným hlasem požádal pana Hynka z Kunštátu, seděním na Jevišovicích a Rabštejně, aby vstoupil.

Slepý se pomalu plazí po berlich do síně hrdelního soudu. Šátrá za komorníkem. Černé, těžké závěsy před okny oddělují siň od denního světla. Ale zakuklení sudí přece jen vidí v šeru smutnou, potácivou postavu. Slepý nevidí nic. Mrzácky se plouhá síní a čeká, kde mu zavelí stát. Je sláb a kráčí ztěžka a kolísavě, jak by podlaha se pod ním chvěla v zemětřasu, jeho tvář je šedá jako popel.

Žádá skřehotavě, aby mohl usednout. Na cestě do Brna stará rána na hlavě se mu otevřela a hnísá.

Dvanáct zakuklených výrů spravedlnosti pohlíží na rytíře loupežníka, slepého, chromého a sešlého, jak se ledva vleče. Hledí překvapení na lidskou zříceninu.

To že je on, tento ubožák, ta bídná kostra?

To že je ten mrštný krahujec, postrach země a řeholníků louckých? To je ten jevišovský sup, před nímž se třásla Louka i Třebíč i rakouské kraje, Lava, Retz i tvrdý hrad Hardeg? Býval kdysi jako královský hejtman statečný rytíř, bitec, hrozný jezdec – potom rušitel zemského pokoje, loupežník a mordýř. Už nyní se o něm vypravují děsuplné legendy po moravské zemi. Vždyť je už pouhý starý hřib, vyhlodaný červy! Tenhle Suchý čert už ztratil sataní křídla. Je sešlý a plesnivý jako starý sýr. Rysí zrak mu vyhasl, meč vypadl z ruky, která zchromla.

Sluhové posadili rytíře na lavici. Komorník, který vedl pŕuhon a šetření, uklonil se živé trosce a položil několik personálních otázek.

Jevišovský odpovídal roztržitě a pomalu.

Nejvyšší sudí se otázal přísně:

„Proč jsi, pane z Kunštátu, nevyhověl neprodleně pŕuhonům nejvyššího zemského soudu?“

Musil třikrát otázku opakovat.

Suchý Čert jen žalostně zašermoval pravicí. Teprve po chvíli odpovídá skřehotavým hlasem:

„Pŕuhonům na mne vzneseným jsem státi nemohl, neboť mne jal a věznil král český.“

Dvanáct kmetů, dvanáct poslů zemské spravedlnosti, mlčky hledí na opovědníka. Dvanáct párů očí se dívá na starce z pod nasupených zakuklených obočí. Ale každý strach se odráží od Suchého Čerta jako šíp od pancíře. Důstojnost soudcovských stolic ani blesky očí nemohou oslepit slepého, který se zde před šraňky zhroutil. Vždyť ani neslyší, nač se nejvyšší sudí táže. Když odpovídá, zuby drkotají pochod smrti. Sedí neúčastně před černými taláry a hledími kmetů.

Joštův justiční soubot zachovává důstojné chování. Ale mysle jsou roztříštěny a v rozpacích:

Tak zde je ten slepý rytíř lapka, chudý a pokořený – pán hradů zadlužených až do posledního kamene. Je pro smích světu.

Joštův bodrý lid v auditoriu přihlíží divadlu napjatě. Byl zpracován louckými i brněnskými řeholníky i chtivými žalobci. Zajisté tady dnes uslyší živý a napínavý rejstřík

hříchů a zločinů lotrovských: vražd, žhářství, loupeží, snad i smilstev. Nakonec přijde zajisté kratochvilná a vzrušující podívaná: lámání na kole a stínání hlavy krvelačné šelmy.

Žalobci se těší, jak se budou dělit o majetek škudce země. Jejich nároky jsou vysoké, ale všichni se zaklínají, že jsou spravedlivé.

V přišetí síně se stařecký a šedivý obličej hrubě ztrácí. Obžalovanému se smekla z očí černá páska. Vycenil na soudce veliké černé důlky. Šklebí se na ně tvář, poznačená hroznou pěstí válečnickova údělu.

Škraboška smrti.

Nicota.

Černé taláry se zavlnily rozpaky, nelibostí, odporem.

Na pokyn Zubří hlavy sluha spěšně zase pásku upravil. Ale podoba smrti i dále pohlíží na poplašené kmety ze zášeří síně.

Konečně nejvyšší sudí se vzbodil, aby přetrhl rozpaky. Zapráskal pod kuklou dlouhými kniry a nařizuje písaři čísti žalobu a podrobné relace komorníci.

„Leží zde na lavici polomrtev a čeká, až se ho ujme kat,“ praví Zlatý kapr Třem ostrvím.

Mne neošálíš, můj milý, přemýšlejí Tři ostrve, zpíval jsi ty i Suchý Čert jednu píseň, jako dva kohouti dlouhá léta na jediném hřadu pospolu.

Když písaři dočetli, mělo býti zahájeno slyšení svědků, potom mělo býti dáno slovo obžalovanému.

Markrabí starosta sleduje pozorně ponuré theatrum. Je tímto divadlem znechucen. Krutý a nesmiřitelný, dnes váhá. Je mu obtížno nedostáti svému slovu, jež dal v Praze králi, když slíbil ušetřiti hlavu jevišovského. Stejně král zaplatil mu za ni vysokou cenu. Tváří se, jakoby se mu zachtělo dnes plýtvati milostí. Nachýlil se k nejvyššímu soudci:

„Ten starý, zlostný vlk, už nevstane, nebude už nikomu škoden. Potřebuje, aby mu byl podán rubáš smrti a nikoliv katův meč. Zde není už koho soudit. Pošleme ho umřít do Jevišovic.“

Nejvyšší sudí vidí, že markrabí ztratil zájem na mučení a smrti umučeného. Kýve hlavou:

„Ten zmrzačený lev nestojí za kopnutí. Ztrouchnivělé, mrtvé dřevo, ani na oheň se nehodí. Umřel by nám na mučidlech. Bude jen příhodnou obětí pro hladovou mordou posměchu země.“

Na pokyn starosty markrabího přerušuje jednání a soud se uchyluje k poradě.

Když bylo znovu zahájeno jednání, nejvyšší sudí vstává, za ním všichni kmeti a oznamuje rozhodnutí zemského soudu:

„Nejvyšší tribunál soudní v markrabství moravském po návrhu jasného starosty vladaře za příčinou podrobného zjištění okolností všech činů, jež se kladou za vinu obžalovanému, přerušuje a odkládá konání pře proti panu Hynkovi z Kunštátu na neurčito.“

Starý markrabí těžce vstává a odchází, za ním všichni kmeti. Nikdo v síni se neodvážá odporovat. Ale v očích žalobců a jimi pošťvaného zástupu se projevuje hluboké zklamání. Venku, mimo dosah sudlic strážných a markraběcí moci, nespokojenost se rozlila v prudký šum a žehráni. Neboť markrabí a jeho kmetové vzali jim vzrušivé a kratochvilné theatrum, za nímž sem někteří vážili cestu z daleka, pěšky i koňmo mnoho mil cesty. Žalobci, kupci, lichváři, členové kanonie loucké, čekající na své právo, když se dovídají, že hrady kunštátské jsou zadlužené, truhlice prázdné, že jejich žádosti a nároky visí v povětří, si stěžují:

„Rámě našeho markrabího umdlo, není už žádné spravedlnosti v této zemi.“

Také na šibeničním vrchu čekaly zástupy městských zevlounů nadarmo. Nebude ani lámání na kole, čtvrcení ani utínání rukou, krácení hlavy. Dobré mravy, staré řády a pravidla soudu jsou dnes porušeny. Časy jsou smutné, neboť ruce vladaře i jeho soudců stárím umdlely.

Z Brna přivezli chorého hejtmana téměř bezduchého. Složili ho na lože. Smrt se přiblížila a postavila se k jeho loži. Mlčky odpočíval, nevrle odmítal zvědavce a příchozí.

Ale jednoho rána, ve chvíli úlevy, dal zavolat k sobě oba syny, aby se s nimi rozloučil. Když slyšel, že vešli, otočil k nim slepou hlavu.

Dlouho a úporně přemýšlel, než promluvil:

„Můj bratr Jindřich a vy snad jediní, jako krev mé krve, jste aspoň někdy chápali moje záměry. Doufám, že až mne budou cizí lidé proklínat, že moje krev bude aspoň mlčet. Moji předkové pokryli sebe i svůj rod ctí a slávou. Byl jsem veden stejnou ctižádostí. Sotva jsem se vybatolil z plenek, líbil se mi kůň a meč. Jako odrostlého panošíka kladli mne jiným za vzor. Když jsem zmužněl, tepal ve mně silný život. Nakonec se nenaplnil podle tužeb mládí. Po svém vítězství ve Znojmě nad mocnými vladaři byl jsem pokořen. Jen na chvíli jsem umdlel a byl jsem vyvrácen z kořenů zlostí nepřátel jako strom vichřicí. Silné příklady předků mne opustily, když jsem umdlel a klesal. Nakonec také moji přátelé jeden po druhém mne opouštěli. V nejtěžších chvílích jen můj bratr Jindřich a někteří členové našeho rodu trvali po mém boku. Moji nepřátelé nakreslili potomkům mou podobu jako loupežníka. Spílají mi – prý pro mé pekelné skutky a rouhání. Loucký opat a jeho řeholníci straší mnou prošťáky, ženy i děti od Brna až za rakouskou hranici.“

Odměl se únavou, kašlaje. Ještě více k nim točí slepou hlavu na polštáři, jak by vnitřním pohledem pátral, jací jsou nyní jeho synové. Jistě statní jinoši, křepcí a spanilí.

„Kromě hradu a hrsti zboží podědíte po mně jen dluhy. Nebudou vám všechny k necti, i když pomlouvači mluví jinak, neboť se nahromadily za výpravu znojemskou. Zajisté by markrabí Prokop byl čestně zaplatil, kdyby tu s námi trval naživu. Za mé služby v bojích za osvobození českého krále ze zajetí dal mi v léno hrady Rabštejn, Holoubek a městečko Rouchovany. Je už mrtev a nyní pánové z Lipého naléhají na krále, aby léno mi bylo odňato a svěřeno jim. Na svých jízdách jsem ukořistil jen špetku šalebné mince u poslů a kramářů markrabího a mnichů louckých. Ten oheň stříbra a zlata mne pátil. Rozdal jsem je chud'asům, aby za ně nasýtili své děti.“

„Chci být pochován vedle Ostříže na lesní stráni, tam u Roubené studánky pod dubem křemenáčem, kde mne polomrtvého našli moji lidé, když je tam můj věrný pes přivedl.“

Můj meč vložte do truhly, vezmu jej s sebou. Všecek život jsem pracoval jen s mečem. I za noci visel u mého lože na dosah ruky. Ale nedobyl jsem jím sobě štěstí ani spokojenosti. Meč držen pěstí, znamená někdy jen pochybnou slávu a zisk, ale častěji zhoubu a smrt. Může býti někdy zachráncem života, ale zůstává vždy jako pokušitel a často zhoubce. Nedám vám jiných rad, kromě jediné: Zlomte, zakopejte meče! Vraťte se ke kleči a srpů!“

Hledal třesoucí se rukou jejich hlavy. Schýlili se k němu. Políbil oba na čelo a rozžehnal se s nimi.

Zůstal v komnatě sám. Nemyslí už na svou při, ani na markrabího, Zikmunda ani Lučana. Svou myslí je už mimo svět.

Ale tento svět ještě jednou nahlédl k umírajícímu. K loži přistoupila tiše spanilá postava ženy – paní Katruše. Přijela z dalekého Holštejna, s bláhovou a úpornou nadějí v nitru, že strýc snad přece jen před tváří smrti se rozpomene a z uloupených pokladů zaplatí, co dluží choti za jeho pomoc při obraně Znojma.

Teprve po drahé chvíli vzpomínání, naslouchaje loutnovému hlasu, ji poznal.

„Ach – Katruše!“

Ale ihned odvrátil slepou hlavu, naznačuje, že chce býti sám.

K loži umírajícího přišel také nový jevišovský duchovní, aby se pomodlil. Dobrý otec Mikuláš je už mrtev. Našli jej jednoho letního odpoledne v zahradě, ztuhlého a schouleného na zemi u svých včeliček.

Kněz pozoruje chorého. Když odcházel, šeptal paní Anežce:

„Vitium cordis. Slabost srdce. Brzy bude konec.“

V podvečer se hradnímu pánu přitížilo. Zdálo se, že je naplněn starostí o syny. Mnoho a dlouho o nich mluvil, byť nesouvisle. Zvedl hlavu, jakoby vyhaslýma očima někoho hledal. Konečně ústa šeptají jméno purkrabího Václava. Stařeček neprodleně přichvátal.

„Co dělají moji synové?“ – Patrně celé odpoledne na ně myslel.

„Když se s vámi rozloučili, pane, cvičili ve střelení lukem a vrhání kopím do terče. Také zápasili. Právě nyní Hynek,“ praví vesele stařec, aby potěšil pána, „prohání ryzáka a strojí se na večer za nevěstou. A Boček se právě cvičí v klání mečem s Petraturou. Och, ten Petratura, pane, je v klání mistr všech mistrů!“

Chorý zvedl těžce bradu ke stropu a dlouho mlčí.

Potom hledá ruku svého kastelána. Říká pomalu a s mocným pohnutím:

„Radil jsem svým synům, aby odložili meče a ať se chopí kleče a srpů. Ale slyším, že nemíní dbáti mé rady. Čas pokoje asi ještě nepřišel. Nuže – nemohou-li se odloučiti od své zbraně, ať jí vždy a ve všem pomáhají k právu a spravedlnosti. Ať jí pomáhají k právu pod vedením mého bratra Jindřicha a našich přátel, kteří setrvávají věrnými naší při. Ať hájí právo národa i našeho jazyka, bezpečnost naší země proti mocným a pyšným zhoubcům a nepřátelům. Naše pře byl a jest spravedlivá.“

Unaven klesl. Víc už nepromluvil. Zůstal v síni zase sám. Jen měsíc sem vrhal oknem na stěnu a lože bledé skvrny.

Jeho odchod byl tichý. Do rakve po pravici položili jeho meč. Už nejiskří, nehrozí, nekrvácí. Nestraší Zikmunda, markrabího ani opata. Je tichý a mrtev jako ruka jeho pána. Úděl Suchého Čerta se zdá být završen.

Nebyl to však on a jeho druhové, kteří svými činy, svým životem a boji připravovali dobu, kdy tisíce jiných mečů vyskočilo z pochev, aby započatou při národ vedli dál k přesvědčivému a vítěznému závěru?

Ale lidé nedali mu ještě pokojně spát. Nábožné a pověřivé ženy – modleny, popletené řeholníky, viděly, jak dva ďáblové s dlouhými, zakroucenými ocasy, odnášeli jeho duši z hradu do pekel, zatímco meluzína naříkala v lomenici hradních střech.

Ale jiní lidé tomu nevěřili. Je přece stanoveno, že čtyřicet dní a nocí musí ještě bloudit černá duše lapky kolem svého domu a hrobu, než jest jí dovoleno vstoupit do říše věčného míru. Nábožná a zlostnými dominikány poučená stařena, která v lese sbírá houby a klestí, klopýtla o kořen borovice. Jako shnilý peň se sesula do jehličí:

„Oj – ty ďáble – Suchý Čerte prokletý! Snad mne ubohou nechceš stáhnout do pekel s sebou? Dobře, že ani církevní vrchnost nedovolila, abys ležel s křesťany v půdě posvěcené. Svátá církev ví, co činí.“

Třikrát se pokřižovala.

Ale nebožtík straší jenom pomatené lidi. Jeho věrní na hradu, jeho zbrojní i lid v Jevišovicích i okolních vsích, který pod vedením jeho rukou hájí bezpečnost své země, trvají věrní památce svého hejtmana. Jsou připraveni vésti jeho velikou při dál až k vítěznému konci.

Hrob Suchého Čerta zarůstá v lese travou a zeleným mechem. Srny chodí jako dříve pokojně se napít křišťálové vody ze studánky. V korunách stromů pění mu kosové a pěnice. Cvrček mu hraje veselé písničky v trávě vedle divizny.